

19 | A környezeti nevelés lehetőségei a múzeumban

FODOR ROZÁLIA

ÖSSZEFOGLALÁS

A környezeti nevelés fontos színterei a múzeumok. Lehetőséget adnak arra, hogy az élethosszig tartó tanulás szellemiségében ne csak a gyerekek, hanem a felnőttek is kézzel fogható közelségbe kerüljenek természetes és kulturális környezetükkel. Ezzel a múzeumok széles táborát hozhatják létre a környezettudatos magatartást tanúsító embereknek. A gyöngösi Mátra Múzeum természettudományi profilja révén elsősorban az élő és élettelen természetes környezet értékeire hívja fel látogatói figyelmét.

1. BEVEZETÉS

A környezeti nevelés célja a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel elősegítése, vagyis, tágabb értelemben véve a bioszféra – és benne az ember – megőrzése, fenntartása. Emellett fontos feladata a természetet, az épített és társadalmi környezetet, az embert tisztelő szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai és erkölcsi megalapozása. A megfelelő ökológiai kultúrát képviselő életvitel kialakításához azonban nem elegendőek pusztán kognitív (gondolkodási-megismerési) hatások és követelmények. A nevelés feladata ebben az esetben az ember általános adottságainak együttes fejlesztése. Ennek megvalósítása rendszerszemléletű megközelítést, új tanítási-tanulási stratégiákat igényel, előtérbe helyezve a hatékony és személyre irányuló módszereket (HAVAS, P. 1993).

Éppen ezért a környezeti nevelés nem szorítkozhat csupán a szervezett oktatás színtereire. A cél elérése érdekében meg kell ragadni minden olyan eszközt, mellyel az egyén (elsősorban a gyermek) személyisége fejleszthető, formálható. Ezek közül az egyik legfontosabb az intézményen kívüli környezeti nevelés, melynek fontos színterei az erdei óvodák és iskolák, táborok, múzeumok, állat- és növénykertek. A gyerekek ezeken a helyszíneken közelebb kerülhetnek környezetükhöz, valamint megtanulhatják, gyakorolhatják a helyes, környezettudatos viselkedést.

2. A MÚZEUM, MINT PEDAGÓGIAI SZÍNHELY

A múzeum a maga múzeumpedagógiai eszközeivel az iskolán kívüli személyiségfejlesztés egyik fontos területe. A múlt század utolsó harmadában indult el a múzeumokban az a törekvés, hogy az odalátogató fiataloknak (iskolásoknak) élményszerűen mutassák be a múzeumi anyagokat, tárgyi emlékeket. A múzeumpedagógia a maga nem-formális oktatási lehetőségével meg tudja teremteni a személyiség építésének azt a módját, ahol a „hallottak, látottak, olvashatóak, megfoghatóak, újra elkészíthetőek, kipróbálhatóak” lesznek a meghatározók. Ebben a tanításban a tanár, a múzeumpedagógus arra törekszik, hogy „csak” vezesse és irányítsa a tanulót (látogatót), de hagyja meg és ösztönözze az élményszerű, tapasztalaton alapuló (megfogható, lerajzolható, formálható tárgyak és eszközök), egyéni motiváltságot előtérbe állító ismeret- és élményszerzésre” (TURBÓK, A. B. 2009).

Ennek megfelelően a múzeumpedagógia fogalma és célja a következőképpen foglalható össze: „A múzeumpedagógia az iskolán kívüli ismeretátadással foglalkozó, múzeumi keretek között zajló oktató-nevelő tevékenység. Alapja a múzeumi gyűjtemény és kiállítás. Ugyanakkor a formális, iskolarendszerű oktatásra épül, és figyelembe veszi a korosztályi sajátosságokat. Közvetlen célja a múzeumban felhalmozott anyagi és szellemi javak (gyűjtemények, kiállítások, kutatási eredmények) élményszerű tolmácsolása a pedagógia eszközeivel. Közvetett célja a múlt tárgyi és szellemi örökségét megbecsülő, a társadalmi problémák iránt érzékeny, múzeumlátogató generáció nevelése” (CSESZNÁK, É. 2009).

A múzeumpedagógia a kezdetektől fogva a gyermekek életkori sajátosságaihoz illeszkedő didaktikai módszereket és a megszokottól eltérő tanulásszervezési formákat valósít meg, tehát a múzeum a nem formális oktatási rendszer egyik fontos bázisa. Leghatékonyabban az óvodás, az általános-, és középiskolás tanulók számára tolmácsolhatja a kiállítások mondani-valóit. Egyre gyakoribbak azonban azok a múzeumi programok is, melyek az idősebb korosztályt (is) célozzák, kapcsolódva ezzel az élethosszig tartó tanulás más színtereihez.

3. KÖRNYEZETI NEVELÉS A MÁTRA MÚZEUMBAN

A gyöngyösi Mátra Múzeum az ország második legnagyobb természettudományi gyűjteményével rendelkező múzeuma. Gyűjteménye és kiállításai elsősorban a térség természeti és helytörténeti értékeit dolgozzák fel, mutatják be. Az intézmény 2005-2009 között végzett felújítása és kibővítése során az elsődleges cél az volt, hogy olyan kiállításokat hozzanak létre, melyek megfelelnek a múzeumok iránt támasztott újfajta igényeknek, azaz a kiállítóterek egyben oktatási helyszínekként is szolgálhassanak. Ennek szellemében épült fel például a háromszintes természetrajzi kiállítás, mely a múzeumpedagógiai foglalkozások egyik fontos színterévé vált.

Mindezeknek köszönhetően napjainkra a Mátra Múzeum egyik fő profilját a múzeumpedagógiai tevékenység adja. Az itt dolgozó múzeumpedagógusok elsődleges célja, hogy a foglalkozások során szorosabb kapcsolatot hozzanak létre az ide látogatók (első sorban a gyerekek) és a múzeum között, elmélyítve ezzel természetes környezetükhöz fűződő viszonyukat és kialakítva bennük a „tenni akarás” igényét.

Helyszínek

A Mátra Múzeum az egykori Orczy-kastélyban és a hozzá tartozó, mintegy két hektár alapterületű kastélykertben található. Maga a múzeum három egységből áll.

1. Az Orczy-kastély, mely maga is műemlék épület. Itt találhatóak a vadászati, helytörténeti és geológiai kiállítások. A kiállítótereken kívül egy tágas fogadótér, valamint foglalkoztató terem várja a rendezvények és foglalkozások résztvevőit.

2. A kastélykert 2 hektárnyi területén több élőhely növény- és állatvilága is tanulmányozható. A kertben a tájékozódást információs táblák segítik. Az itt kialakított élővilág hivatott közelebb hozni a látogatókhoz a különböző élőhelyeket, az ott kialakult törékeny egyensúlyt, valamint védelmük szükségességét.
3. A múzeum harmadik egységét a Természettudományi Pávilon alkotja. Ez a múzeum legfiatalabb része. Három szinten mutatja be a Mátra élővilágát. Felépítésében az erdei élőhelyek szinttáji tagolódását követi; ennek megfelelően gyökér- és talajszint, gye- és cserjeszint, valamint lombkoronaszint került kialakításra, bemutatva az adott szint jellemző élőlényeit. A kiállítás ily módon kiváló helyszíne a különböző pedagógiai foglalkozásoknak és rendezvényeknek is. A kiállítóterek mellett egy jól felszerelt oktatóterem áll rendelkezésre, mely elsősorban a múzeumpedagógiai foglalkozások színhelye.

Célközönség

A Mátra Múzeum az óvódás kortól kezdődően minden korosztálynak kínál programokat, rendezvényeket. Ezek célja, hogy megismerkedjenek természetes környezetükkel, kialakuljon bennük egy környezettudatos szemléletmód és annak igénye, hogy maguk keressék a lehetőséget, miként tudnak tenni közvetlen környezetük megóvásáért. A foglalkozások megtervezésében, kialakításában szem előtt tartjuk a célközönség életkori sajátosságait, igényeit.

Az óvódások játékos formában, meséken, mondókákon keresztül ismerkedhetnek meg környezetükkel. Igen fontos számukra a témával való közvetlen kontaktus. Éppen ezért nagy motiváló ereje van, ha kézbe vehetnek egy ősi csontot, megsimogathatnak egy kitörmött állatot a foglalkozás során, vagy maguk tölthetik fel a kertben elhelyezett madáretetőket. Fontos eszköz még a szerepjáték, mikor is a gyerekek beöltözhethetnek pillangónak, gombának vagy más, a témához kapcsolódó élőlénynek.

Az alsó tagozatos gyerekek életkori sajátágaikban igen hasonlóak még az óvódásokhoz. Éppen ezért a legfontosabb didaktikai eszközként náluk is a játékot, a játszva tanulást határoztuk meg. Kisebb vetélkedőket is szervezünk ennek a korosztálynak, melyek során rövid, közérthető nyelvezetű feladatlapok segítségével járják be a kiállításokat és önállóan fedezik fel környezetüket.

A felső tagozatos iskolások számára az interaktív foglalkozások olyan változatait alakítottuk ki, ahol a múzeumpedagógus irányítása alatt önállóan, vagy kis csoportokban oldanak meg feladatokat, keresnek megoldást a felvetett problémára. A szemléltetés és a kézzel foghatóság élménye ennél a korosztálynál is igen fontos, így elengedhetetlen része a foglalkozásoknak, rendezvényeknek. A felső tagozatos gyerekek a legaktívabb résztvevői a jeles napokon és más alkalmakon meghirdetett vetélkedőknek, rendezvényeknek, így ezeket az alkalmakat is meg tudjuk ragadni környezeti szemléletük fejlesztéséhez, alakításához.

A középiskolások számára olyan foglalkozásokat és rendezvényeket terveztünk, melyek amellet, hogy segítik őket a helyes életmód kialakításában, megismerteti őket a természettudomány és a történettudomány néhány ágának rejtelmeivel.

Múzeumi órák

A Mátra Múzeumban szervezett formában 2009 óta zajlanak múzeumpedagógiai foglalkozások. A múzeum természettudományi profiljának megfelelően elsősorban a Mátra környéki élő és élettelen természetes környezettel ismerteti meg a gyerekeket.

A múzeumpedagógiai foglalkozások kidolgozásukban az ide látogató gyerekek életkori sajátosságaira, lelki-szellemi fejlettségükre építenek. Ennek megfelelően a foglalkozások típusaikat tekintve három csoportba oszthatók.

I. Az óvódások és alsó tagozatos iskolás gyerekek számára meghirdetett múzeumi órák. Ezek a foglalkozások a kiállítások egy-egy részén kapnak helyet, a témának

megfelelően. Biológiai témájú foglalkozásaink a természetrajzi kiállítás alsó szintjén kerülnek megrendezésre. Itt a gyerekek egy mesterségesen felépített erdei környezetben ismerkedhetnek meg a lombos erdők élővilágával. A foglalkozások tematikájukban egy-egy ismert mesére alapoznak, melyekkel könnyen a témára lehet hangolni a gyerekeket. A legfontosabb múzeumpedagógiai módszerek ennél a korosztálynál a mesélés, a szerepjáték, valamint a mondókatanulás. Az elsődleges célunk az, hogy a múzeumi foglalkozásokon keresztül megismerjék és megszeressék a múzeumot. Nyitottá és befogadóvá váljanak az új ismeretek iránt. A természet, a növények és állatok ismerete, szeretete jellemző erre a korosztályra, melyet erősíteni és elmélyíteni kell az órákon (SZÉKELY, Á. és PÁRI, Cs. 2011).

Speciális, szezonális foglalkozásokat is igényelhetnek az óvodapedagógusok. Ezek részben a múzeumkertben zajlanak, ahol a gyerekek megismerkedhetnek a madáretető látogatóival, valamint megtanulják azt, hogy melyek az itt telelő madarak, miért fontos etetni őket, és milyen táplálékot adhatunk nekik. A foglalkozások kidolgozását és tartását egy, a korosztály igényeit jól ismerő múzeumpedagógus végzi, szükség esetén közreműködve az adott témát ismerő muzeológussal.

Az elmúlt évek tapasztalatai alapján ez a korosztály rendkívül lelkes látogatója a múzeumpedagógiai foglalkozásoknak. Több csoport is van – nem csak Gyöngyösről, hanem a környező településekről is – melyek rendszeresen visszatérnek, részt vesznek rendezvényeinken, és örömmel dicsekednek itt megszerzett tudásukkal, ismereteikkel.

2. Alsó tagozatos iskolás gyerekek számára meghirdetett múzeumi órák. Ezek a gyerekek életkori sajátosságaik tekintetében igen hasonlítanak az óvodás korosztályra. Ezért rendkívül fontosnak tartjuk ezen gyerekek esetében is a szemléletességet és a játékot. Ugyanakkor részt vehetnek már speciálisabb, környezetül élővilágának alaposabb megismerését szolgáló foglalkozásokon is. Ezek az órák főként egy, speciálisan tervezett és kialakított foglalkoztató teremben zajlanak. Itt a gyerekek megismerkedhetnek olyan eszközökkel, – például a mikroszkóppal – melyek új megközelítésben mutatják be azokat az élőlényeket, melyekkel nap, mint nap találkozhatnak. Így részük lehet a felfedezés élményében, ami nagyban segíti az új ismeretek elmélyítését, rögzítését.

3. A felső tagozatos gyerekek és középiskolások számára meghirdetett foglalkozások. Ez a korosztály három fő témakör órái közül választhat: földtudomány, élettudomány és történettudomány. Az órák részben az iskolai tananyagra, részben pedig a múzeum kiállításaira és gyűjteményeire épülnek.

A foglalkozások alapját vetített képes előadások adják. Ezek feladata, hogy felkeltse a gyerekek érdeklődését a téma iránt. A földtani témájú órákon emellett fontos, hogy ezek a rövid bemutatók megadják a tanulóknak a szükséges háttérismeretet. (A tapasztalatok szerint sem általános iskolában, sem pedig középiskolában nem fordítanak kellő hangsúlyt a földtani alapok oktatására. Ennek elsődleges oka, hogy nagyon kevés a pedagógus rendelkezésére álló óraszám, ugyanakkor rendkívül nagy és szerteágazó az a tananyag, amit egy tanév alatt el kell sajátíttassanak a gyerekekkel.) Az alapismeretek átadása nem frontális előadással, hanem irányított beszélgetés során történik, melyhez a vetített képes bemutató csupán eszköz. A foglalkozások fontos része, hogy a gyerekek testközelből is megismerkedhessenek a földtörténet egy-egy tárgyi bizonyítékával. Ezért az órákat minden esetben megelőzi egy-egy kisebb, kézzel fogható gyűjtemény összeállítása. Ezek a „mini gyűjtemények” kiválóan alkalmasak arra, hogy a foglalkozás során a tanulók kézbe vehessék és a lehető legtöbb érzékszervükkel megtapasztalhassák, megismerhessék a különböző geológiai emlékeket. A fiatalabb korosztály esetében (11–13 évesek) mind a ráhangolás, mind az elmélyítés fázisában fontos szerepet kapnak a témához kötődő logikai játékok. A nagyobbak (14–18 évesek) esetében pedig jó módszernek bizonyult egy-egy téma feldolgozásánál, hogy saját kutatási feladatot kapnak, amit az óra második felében, kiscsoportos felosztásban kell elvégezni. Ehhez saját vizsgálati anyagot, eszközöket és háttér-információkat kapnak, amelyek segítik őket a feladat

megoldásában. A foglalkozás végén a megoldások megbeszélésére, a felmerülő problémák közös megoldására kerül sor.

A biológiai témájú foglalkozások esetében már jobban építhetünk a gyerekek iskolában szerzett tudására. A múzeumi órák olyan témákat dolgoznak fel, melyek valamilyen szempontból közel állnak a gyerekekhez. Rávilágítanak olyan élőlények különlegességére és fontosságára, melyek mellett a hétköznapi életben elmennek, vagy melyekről tudomást sem szereznek sok esetben. Ennek elsődleges módszerei a frontális bemutatás, valamint az irányított beszélgetés. Fontos szerepet kap továbbá a szemléltetés: nemcsak képeken, hanem a valóságban is találkozhatnak a gyerekek azokkal az élőlényekkel, melyekkel a foglalkozás során megismerkedhetnek. Ezt a célt szolgálják a különböző rovar- és gerinces preparátumok, a múzeumban bemutatásra kerülő élő állatok és maguk a kiállítások is.

Múzeumpedagógusaink fontosnak tartják azt, hogy a gyerekek ne csak természetes környezetükkel ismerkedhessenek meg, hanem épített és kulturális környezetükkel is szorosabb kapcsolatot alakíthassanak ki. Ennek érdekében történettudományi témájú foglalkozások is meghirdetésre kerültek. Ezek elsősorban helyi, helytörténeti példákon keresztül mutatják be a régebbi korok embereinek életét. Ugyanakkor ízelítőd ad a régészek és történészek munkájából is, rávilágítva azok szépségeire és nehézségeire is. Az órákon a vetített képes előadás mellett irányított foglalkozások zajlanak, melyeken a tanulók egyénileg, vagy kis csoportokban oldják meg a feladatokat. A korabeli tárgyak segítségével beleélhetik magukat az akkori emberek világába, megismerkednek problémáikkal, szokásaikkal.

A foglalkozások nem titkolt célja megtanítani a gyerekeket arra, hogy nyitott szemmel járjanak környezetükben, és óvják, védjék azt, amit maguk körül találnak. Mert a természetben semmi sem cél nélküli. Ennek felismerése pedig hozzásegíti a gyerekeket ahhoz, hogy a környezetükkel harmóniában éljék, és a környezetükért tenni tudó felnőttekké váljanak.

E cél elérése érdekében elengedhetetlen, hogy a pedagógus és a múzeumpedagógus (vagy muzeológus) együtt tudjon dolgozni, ismerjék egymás igényeit és lehetőségeit. Ennek érdekében a Múzeum minden évben tájékoztatja a pedagógusokat az adott tanévre meghirdetett múzeumi órákról, azok hasznosíthatóságáról az iskolai munka során. Emellett évi rendszerességgel szervez pedagógus-tréninget, mely során a pedagógusok megismerkedhetnek a Múzeum kiállításaival, és elsajátíthatják azokat az ismereteket, melyek segítségével maguk is hozzájuttathatják tanítványaikat a tartalmas, élménydús múzeumlátogatáshoz, valamint a helyes környezeti szemlélet kialakításához.

Ezt a munkát segítik továbbá azok a múzeumi kiadványok, melyek a Múzeum egy-egy részét, kiállítását dolgozzák fel feladatlapos módszerrel. Ezek segítségével a Múzeumba látogató pedagógus irányítani tudja a gyerekek figyelmét, feladatokat, célokat tűzhet ki eléjük elérve azt, hogy a múzeumlátogatás ne céltalan időtöltés, hanem irányított, céltudatos tevékenység legyen. Az eddig megjelent hat kiadvány feldolgozza a Mátra Múzeum teljes kiállítási anyagát: a vadászati és helytörténeti kiállítást, a geológiai kiállítást, a kastélykertet, valamint külön füzetekben a természettudományi pavilon egy-egy szintjét.

Rendezvények

A múzeumi órákon kívül a Mátra Múzeum múzeumpedagógusai a jeles napokon és más rendezvényeken is megragadják az alkalmat arra, hogy megszólítsák a látogatókat és a környezettudatos életmód felé irányítsák figyelmüket.

Ennek egyik eszköze a kézműves foglalkozások tartása. Ezek célközönségei elsősorban a családok. A foglalkozások során a gyerekek szülei, nagyszülei segítségével készíthetnek különböző állatfigurákat, lakásdíszeket és más dolgokat. Alapanyagként kizárólag természetes anyagok (termések, levelek), valamint újra hasznosítható anyagok (üveg, papírhenger) kerülnek felhasználásra. Ezzel ösztönözzük a családokat a szelektív hulladékgyűjtésre, az újrahasznosítás fontosságára és ezáltal a környezettudatos életvitel kialakítására.

A rendezvények másik típusa a vetélkedő. A Mátra Múzeum két jeles napon, a Víz Világnapján, valamint a Föld Napján rendezi meg hagyományos vetélkedőit. A Víz Világnapján az alsó tagozatos gyerekek tehetik próbára tudásukat. Játékos feladatok segítségével fedezhetik fel a Múzeumot. Megismerkednek a különböző vizes élőhelyekkel, azok élővilágával, illetve a vízvédelem lehetőségeivel és problémáival egyaránt. Az óvodás korú gyerekeket ugyanezen a napon egy rövid kirándulásra invitáljuk. A kastélykertben található tó körül tesznek sétát, s közben a vízi élőlényekkel kapcsolatos mondókákat, versikéket tanulhatnak. A körülbelül 30 perces foglalkozás során közel kerülnek a tavi élővilághoz, megismerik az itt élő állatokat és azok szerepét az életközösségben.

A Föld Napját egy hetes rendezvénysorozattal ünnepli a Múzeum. A legkisebbek a Föld Napi Vándorkupáért versenghetnek. Ez az óvodásoknak szervezett sorverseny. A felső tagozatos iskolások részére két napos vetélkedő kerül megrendezésre. Az első napon egy kiránduláson vesznek részt, melyen a Bükki Nemzeti Park munkatársai és a Mátra Múzeum muzeológusai segítségével ismereteket szereznek az adott terület földtani és biológiai értékeiről, valamint környezetvédelmi lehetőségeiről. A második napon a természet- és környezetvédelemmel kapcsolatos feladatlapos vetélkedőn mérhetik össze tudásukat a csoportok. Ugyanilyen vetélkedőn mérettetnek meg a középiskolás diákok is. A vetélkedők mellett a Föld napi programsorozatot ismeretterjesztő előadások teszik színesebbé, megszólítva ezzel a Múzeum többi látogatóját is.

Múzeumi tábor

A Mátra Múzeumban szervezett napközis táborok szintén azt a célt szolgálják, hogy fejlesszék, alakítsák a gyerekek szemléletmódját, környezetükkel való kapcsolatát. A nyári időszakban, kéthetente kerülnek megrendezésre ezek a táborok. A résztvevő gyerekeknek az egy hetes programsorozat alatt alkalmuk nyílik arra, hogy megismerjék szűkebb és tágabb környezetüket.

A múzeumban tartott foglalkozásokon megismerik a kiállításokat és ezeken keresztül a Mátra élő és élettelen természeti értékeit. A megszerzett tudást játékos foglalkozásokon mélyítik el. Az ismeretszerző foglalkozások közé kézműves foglalkozások kerülnek beiktatásra, melyeken az adott témához kapcsolódó tárgyakat, figurákat készítenek. A gyűjteményi tárgyak kézbevételevel szorosabb kapcsolatba kerülnek a múzeummal és ezen keresztül a természettel. Ugyanakkor megtanulják a felelős viselkedést is a nagy értékű gyűjteményi anyag megismerésével.

A tábor ideje alatt a gyerekek két kiránduláson is részt vesznek. Az első főként az élő környezet megismertetését célozza. A második egy komplex kirándulás. Ez a tábor záró programja. Az elsődleges cél itt az ásványgyűjtés. A kirándulás során egy közeli, felhagyott bányát látogat meg a csoport, ahol a gyerekek megfelelő védőfelszerelésben maguk gyűjthetnek ásványokat. További célja az útnak, hogy megtanulják a természetben való helyes magatartást. A sziklafalak közelsége, valamint a törmelékkel borított lejtőkön való nehéz közlekedés arra ösztönzi őket, hogy megfontoltan, körültekintően cselekedjenek. A kirándulás összetettségét az adja, hogy az út során megismerkedhetnek olyan fontos környezetvédelmi problémákkal is, mint például az illegális hulladéklerakás kérdése. Lehetőségük nyílik arra, hogy a gyakorlatban is elsajátítsák a környezetükhöz való helyes viszonyulást.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

A múzeumok fontos színterei a környezeti nevelésnek. Lehetőséget nyújtanak arra, hogy az élethosszig tartó tanulás szellemiségében ne csak a gyerekek, hanem a felnőttek is kézzel fogható közelségbe kerüljenek természetes és kulturális környezetükkel. Ezzel a mú-

zeumok a környezettudatos magatartást tanúsító emberek széles táborának kialakulásához járulnak hozzá.

A gyöngyösi Mátra Múzeum kiállításai látogatóbarát felépítésüknek köszönhetően megfelelő szinterei mind a szervezett múzeumi oktatásnak, mind pedig az egyéni ismeretszerzésnek. A múzeumpedagógusok vezetésével tartott foglalkozások az óvodás korosztálytól a középiskolásokig minden gyermeknek kínálnak foglalkozásokat. A múzeumi órákon túl kézműves foglalkozásokon, vetélkedőkön és napközis táborokon keresztül próbálják fejleszteni a látogatók személyiségét, megalapozva bennük a fenntartható környezet kialakítása iránti igényt.

Tevékenységük révén egyre több gyerek és pedagógus válik visszatérő résztvevőjévé ezeknek a programoknak. Mind több gyermekben alakul ki az az igény, hogy még többet tudhassanak környezetükről, valamint arról, hogy hogyan tudják megóvni azt saját maguk és az utókor számára. Az ilyen jellegű visszajelzések erősítenek meg bennünket, múzeumpedagógusokat abbéli hitünkben, hogy munkánkkal hatékony formálói vagyunk társadalmi környezetünknek.

IRODALOM

CSESZNÁK É. (2009): *Múzeumpedagógiai ismeretek I.* – Tájházi Akadémia 2009, Oktatási anyag, Szentendre. 1–13.

HAVAS P. (1993): Érték és értékátadás a környezeti nevelésben. *Iskolakultúra Természettudomány*, IV. 9. sz. 3–15.

SZÉKELY Á., PÁRI Cs. (2011): Múzeumpedagógiai foglalkozások a Mátra Múzeumban a 2010/2011-es tanévben. *AGRIA*, Eger, pp.

TURBÓK A. B. (2009): *A kompetencia alapú képzés és a múzeum – mint az egész életen át tartó tanulás alapja*. In: BERECKZI I. – SÁGHI I. (szerk.): *Szórakoztatva tanulni, tanulva szórakozni! Projekt-módszer a múzeumpedagógiában*. Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre, oktatási segédanyag. 15–17.